

Дем'янчук Т. С., здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: викладач кафедри юридичного документознавства Національної академії внутрішніх справ *Ознамець Г. О.*

УКРАЇНСЬКА МОВА – ДЕРЖАВНА МОВА УКРАЇНИ

Українська мова – це скарб нашої нації. Вона є неповторною, милозвучною, крилатою, безцінною. Нею спілкувалися ще наші пращури з давніх часів. Нашу рідну мову оспівували видатні постаті упродовж всіх часів у своїх творах; про неї говорили і говорять постійно. Так В. Захарченко сказав: «Рідна мова дається народові Богом, чужа – людьми, її приносять на вістрі ворожих списів». А Олесь Гончар зазначив: «Мова – це не просто спосіб спілкування, а щось більш значуще. Мова – це всі глибинні пласти духовного життя народу, його історична пам'ять, найцінніше надбання віків, мова – це ще й музика, мелодика, фарби, буття, сучасна, художня, інтелектуальна і мисленнева діяльність народу».

Українська мова, поряд з прапором, гербом і гімном, є символом української держави [1, с. 3]. Українська мова як засіб спілкування та інтелектуального виявлення особистості відображає самобутність багатомільйонного українського народу і є основою його духовності та історичної пам'яті [2, с. 12].

Згідно зі статтею 10 Конституції України, яка була прийнята 28 червня 1996 року, державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України [3, с. 141].

Відповідно до Конституції України в нашій країні гарантується вільний розвиток, використання і захист мов національних меншин. Статус української мови як державної не позбавляє громадян України права вільно використовувати будь-яку мову для приватного спілкування та задоволення інших потреб. Водночас, забезпечення розвитку цих мов не повинно перешкоджати розвитку державної мови.

Українська мова протягом багатьох віків не мала певно визначеного статусу. З розвитком у багатонаціональних державах, переважно починаючи з XIX століття, мовного законодавства, вона набула деякого офіційного значення на території Галичини, Буковини і Закарпаття, що входили до

складу Австро-Угорщини, хоча пріоритет надавався відповідно польській, німецькій та угорській мовам. У Російській імперії свідомо нормативно обмежувалася сфера застосування української мови. У зв'язку з цим, традиційно в українській політичній думці минулого відстоювалося право на мовну автономію, «недоторканність мови в приватному і публічному житті» (М.П. Драгоманов) [4, с. 4].

У радянській політичній доктрині і державницькій практиці до поняття «державна мова» здебільшого ставилися негативно. Виправити становище мав би закон про надання українській мові статусу державної, ухвалений 28 жовтня 1989 р. (Закон УРСР «Про мови в Українській РСР»). Незважаючи на те, що Україна тоді ще перебувала в складі Радянського Союзу, українській мові були надані надзвичайно широкі повноваження, хоча у багатьох його статтях поруч із словосполученням «українською мовою» стояли слова «або російською». Гостра політична боротьба супроводжувала обговорення питання про державний статус української мови під час прийняття Конституції України. Цей статус української мови був підтверджений і Рішенням Конституційного Суду України (1999 р.) щодо офіційного тлумачення статті 10 Конституції України [5, с. 12–13].

У ст. 24 Конституції України закріплено недопустимість привілеїв чи обмежень за мовними ознаками, а у ст. 92 підкреслено, що порядок застосування мов визначається виключно законами України. Ряд статей містить вимоги щодо обов'язкового володіння державною мовою Президентом України (ст. 103), професійними суддями (ст. 127), суддями Конституційного Суду (ст. 148). У законодавстві України також передбачена обов'язкова вимога володіння українською мовою в обсязі, достатньому для спілкування особами, які можуть бути прийняті до громадянства України (ст. 9 Закону «Про громадянство України»), визначено мову судочинства (ст. 29 КПК України, ст. 9 ЦПК України), освіти (ст. 7 Закону «Про освіту») [4, с. 5].

У чинній Конституції України, як вже зазначалось, міститься важливе положення, що розвиток і функціонування української мови забезпечується не лише в усіх сферах суспільного життя (ця норма вже передбачалася Декларацією про державний суверенітет України і попередньою Конституцією), а й на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого

самоврядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), в інших визначених законом публічних сферах публічного життя, зокрема у роботі державних і комунальних навчальних закладів, сфері обслуговування, культурі, засобах масової інформації. Уточнено, що держава гарантує (а не лише виявляє турботу, як було раніше) вільний розвиток, використання і захист (останнє теж є принциповою новелою) мов національних меншин України. Новелою є закріплення конституційного обов'язку держави сприяти вивченню мов міжнародного спілкування.

3 липня 2012 року Верховною Радою України був прийнятий Закон «Про засади державної мовної політики» № 5029-VI (неофіційно відомий як «Закон Колесніченка-Ківалова») – закон, що при незмінності визнання української мови як державної в Україні, істотно розширював використання регіональних мов, сприяв русифікації; ухвалення закону призвело до протестів як у Києві, так і в регіонах. 28 лютого 2018 р. Конституційний Суд України визнав Закон неконституційним і таким, що втратив чинність, після чого в Україні утворився правовий вакуум, тому постало питання прийняття нового закону по мову. До Верховної Ради внесли доопрацьований законопроект «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (реєстраційний номер 5670-д) (до цього, наприкінці 2016 – на початку 2017 року були зареєстровані законопроекти: № 5556 «Про мови в Україні», № 5669 «Про функціонування української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні», № 5670 «Про державну мову») [6 с. 13].

Нині українська мова домінує в галузі освіти, органах державної влади. Її називають рідною дедалі більше українців – 68% (дані соціологів без урахування окупованих територій). 61% опитаних вважають, що державна політика повинна сприяти поширенню української мови у всіх сферах життя. 60% – зазначають, що українська мова має стати основною в усіх сферах спілкування. Такі дані оприлюднили представники руху «Простір свободи» 8 листопада 2017 р. на брифінгу в Українському кризовому медіацентрі [6, с. 4, 5].

Отже, українська мова – це державна мова, яка розвивається і функціонує в усіх сферах суспільного життя на території України. «Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову. Ми повинні бути свідомі того, що мовна проблема для нас актуальна і на початку XXI століття, і якщо ми

не схаменемося, то матимемо дуже невітшну перспективу» (Ліна Костенко). Сучасна українська мова є багатовіковим надбанням українського народу, «...в мові наша стара й нова культура, ознака нашого національного визнання... І поки живе мова – житиме й народ як національність» (Іван Огієнко) [5, с. 7, 17]. Суть заходів держави на підтримку української мови полягає не в її насильному нав'язуванні, а в тому, щоб надати громадянам України, які раніше були позбавлені свободи вибору, можливість вільно опанувати мову батьків і (або) свідомо вивчити мову свого громадянства з урахуванням перспектив, які відкриває її знання для самовдосконалення, самореалізації і повномасштабного здійснення конституційних прав. Українська мова в Україні призначена виконувати різноманітні функції, зокрема забезпечити консолідацію, єдність і вільний культурний розвиток українського народу, стояти на сторожі збереження його ідентичності та здорового духовного і ментального розвитку [1, с. 7].

Список використаних джерел

1. Концепція державної мовної політики [Електронний ресурс] – 2016, с. 14. – Режим доступу: res.in.ua.
2. Про Концепцію державної мовної політики: Указ Президента України від 15 лютого 2010 року № 161 // Уряд. кур'єр. – 2010. – № 36. – С. 12.
3. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – С. 141.
4. Стасик М.В., Ткачук В.М. Українська мова професійного спрямування (теорія і практика): Навчальний посібник / М.В. Стасик, В.М. Ткачук // . – Запоріжжя: ЗНУ, 2008. – 123с.
5. Гошовська В. А. Мовна політика в Україні: навч.-метод. матеріали / В.А. Гошовська, уклад.: А.В. Фоменко, Ю.В. Стрілецька // – К.: НАДУ, 2013. – 36 с.
6. Становище української мови в Україні: аналітичний огляд [Електронний ресурс] – 2017, с. 37. – Режим доступу: www.dobrovol.org.